

LIETUVOJE SIEKIAMA SUKURTI IR PLĖTOTI VIENTISĄ MUZIEJINIŲ VERTYBIŲ AUTOMATIZUOTOS APSKAITOS, SKAITMENINIMO, SAUGOJIMO, PAIEŠKOS IR PRIEIGOS INFORMACINĘ SISTEMĄ

Danutė Mukienė

Lietuvoje muziejuose sukaupto kultūros paveldo skaitmeninimo pradžia galima laikyti 2001-uosius metus, kai Kultūros ministro 2001 m. kovo 27 d. įsakymu buvo sudaryta darbo grupė Lietuvos muziejų rinkinių kompiuterizavimo koncepcijai parengti. Į šią grupę buvo įtraukti ir kuri laiką joje dirbo, skaitmeninimo koncepciją rengė patyrę Lietuvos muziejinės veiklos specialistai.

2002 m. nacionalinis Lietuvos dailės muziejus (toliau – LDM) prisijungė prie rengiamo Latvijos valstybinės muziejų valdybos inicijuoto EUREKA projekto MUSEUM ONLINE CATALOGUE (MOC) Baltijos valstybėse. Be jau minėtų institucijų, jame dalyvavo partneriai iš Estijos kultūros ministerijos bei trijų Baltijos šalių Informacinių technologijų įmonės – akcinė bendrovė „ALNA“ (Lietuva), GenNet Laboratories Ltd, (Estija), IT Consulting Ltd, (Latvija).

LDM, įgyvendindamas šį projektą kartu su AB „ALNA“, kad ir kukliai, tačiau finansiškai remiamas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, 2004–2008 m. sukūrė ir LDM įdiegė Rinkinių informacinę sistemą (RIS) bei Integralią rinkinių informacinę sistemą (IRIS). RIS ir IRIS sudarė galimybę LDM kompiuterizuoti rinkinių apskaitą, kaupti, tvarkyti ir valdyti duomenis apie muziejaus rinkinius, teikti informaciją apie juos muziejininkams, interneto naudotojams, taip pat ir 2005 m. pradėtam kurti nacionaliniam Lietuvos kultūros paveldo portalui ePaveldas www.epaveldas.lt. Buvo sukurta ir LDM rinkinių elektroninio katalogo vieša prieiga internete <http://www.rinkinys.ldm.lt/iris>, kuri veikia iki šiol.

LDM RIS duomenų bazėje jau yra sukaupti pagrindiniai duomenys daugiau kaip apie 156 tūkstančius eksponatų. 2008 m. RIS įdiegta ir adaptuota Valstybiniame Vilniaus Gaono žydų muziejuje ir Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Rinkinių informacines sistemas turi susikūrę ir keletas kitų Lietuvos muziejų, tačiau eksponatų skaitmeninimui jos nėra pritaikytos.

Kitas svarbus žingsnis, paskatinęs toliau plėtoti skaitmeninimą Lietuvos muziejuose, buvo 2005 m. birželio 8 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimtas nutarimas „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijos patvirtinimo“ ir tų pačių metų rugpjūčio 25 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimtas nutarimas „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcijos patvirtinimo“. Šioje Koncepcijoje, kuri iki šiol yra pamatinis kultūros paveldo skaitmeninimo dokumentas Lietuvoje, nurodoma, kad turi būti sudarytos sąlygos inicijuoti ir rengti kultūros paveldo skaitmeninimo strategiją, skaitmeninimo programas ir projektus, koordinuoti ir

priziūrėti jų įgyvendinimą, užtikrinti bibliotekų, muziejų, archyvų ir kitų kultūros vertybes saugančių įstaigų atliekamų kultūros paveldo objektų skaitmeninimo darbų koordinavimą.

Koordinuoti kultūros paveldo skaitmeninimą, atlikti skaitmeninimo proceso monitoringą buvo pavesta Kultūros ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai bei Informacinės visuomenės plėtros komitetui (toliau – IVPK) ir Lietuvos archyvų departamentu (abu veikia prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės).

Koncepcijoje rašoma, kad kultūros paveldo skaitmeninimo tikslas – perkelti į skaitmeninę formą unikalius ir vertingus kultūros paveldo skaitmeninimo objektus ir informaciją apie juos, o pagrindiniai uždaviniai – „sukurti integralią, vienodais standartais ir informacijos naudojimo susitarimais pagrįstą Lietuvos kultūros paveldo informacijos sistemą, užtikrinančią ilgalaikį skaitmenintos informacijos išsaugojimą ir prieigą, sudaryti palankias kultūros paveldo ilgalaikio išsaugojimo ir vartojimo sąlygas pateikiant skaitmeninę jo kopiją ir informaciją apie ją, skatinti aktualizuoti ir skleisti Lietuvos paveldą pasaulio kultūrų įvairovės sąlygomis, prisidėti prie integralios informacinės Europos kultūros paveldo erdvės kūrimo.“

Koncepcijoje nurodoma, kad atrenkant kultūros paveldo objektus skaitmeninimui turi būti taikomi šie bendrieji kriterijai: unikalumas, turinys ir vertė, fizinė būklė bei amžius.

Būtinybė toliau plėtoti skaitmeninimą Lietuvos muziejuose nurodyta ir 2007 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programos patvirtinimo“. Jame akcentuojama, kad nėra sukurta ir dar neveikia integrali muziejų informacinė rinkinių apskaitos sistema, todėl neturima galimybių tinkamai keistis informacija, ieškoti kolekcijų, jomis mainytis. Nutarime tarp pagrindinių programos tikslų ir uždavinių numatyta „moderniomis priemonėmis ir technologijomis aktualizuoti šalies muziejų rinkinius ir užtikrinti visuomenei galimybę susipažinti su suskaitmenintu kultūros paveldu ir informacija apie jį“.

Naujas impulsas muziejams plačiau įsijungti į kultūros paveldo skaitmeninimą buvo duotas 2009 m. gegužės 20 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybei priėmus nutarimą „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos patvirtinimo“, kuriuo patvirtintas ir strategijos įgyvendinimo priemonių planas 2009–2013 metams. Šiame dokumente sakoma, kad vienas iš valstybės strateginių tikslų yra „Skatinti atminties institucijose saugomų kultūros paveldo objektų skaitmeninimą, užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo saugojimą, integravimą į virtualią kultūros paveldo erdvę ir sklaidą pasaulyje.“ Taip pat sakoma, kad reikia sukurti vientisą kultūros paveldo skaitmeninimo sistemą, kuri turi garantuoti kultūros paveldo objektų saugojimą ir viešas prieigas bei integravimą į bendrą skaitmeninę Europos kultūros paveldo erdvę. Siekiama sudaryti teisinės, organizacinės ir kitas reikiamas sąlygas, kad būtų sukurta ir veiktų vientisa Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo sistemos infrastruktūra. Numatyta kurti ir

plėtoti vientisą skaitmeninto kultūros paveldo paieškos, saugojimo ir prieigos sistemą, skatinti atminties institucijų skaitmeninimo specialistų kompetencijos plėtrą, standartizuoti kultūros paveldo skaitmeninimo, saugojimo ir prieigos procesus, vykdyti Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo turinio kūrimo ir sklaidos darbus, skatinti skaitmeninto kultūros paveldo populiarinimo iniciatyvas.

Šiuo nutarimu patvirtintame priemonių plane 2009–2013 metams nurodyta, kad atminties institucijose vykdyti skaitmeninimo centrų funkcijas, užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koordinavimą, bendradarbiavimo tarp atminties institucijų skatinimą, šios srities informacijos ir žinių sklaidą šalies ir tarptautiniu mastais pavedama trims valstybinėms įstaigoms – nacionaliniam Lietuvos dailės muziejui, Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai ir Archyvų departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Įgyvendinamas priemonės numatyta finansuoti iš Respublikos biudžeto ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų skiriamų lėšų.

Priemonių plane nurodyta, kad kuriant ir plėtojant vientisą skaitmeninto kultūros paveldo paieškos, saugojimo ir prieigos sistemą 2009–2011 m. turi būti sukurta ir Lietuvos muziejuose įdiegta Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema (toliau – LIMIS).

Lietuvos dailės muziejus, įgyvendindamas šį nutarimą, 2009 m. birželio 30 d. muziejuje įsteigė naują struktūrinį padalinį – Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninimo ir LIMIS centrą (toliau – LM ISC IMIS). Jo paskirtis – ne tik koordinuoti, organizuoti muziejinių vertybių skaitmeninimą Lietuvos muziejuose, kultūros paveldo pristatymą tarptautiniuose portaluose, bet ir sukurti Lietuvos muziejų rinkinių duomenų bazes apjungiančią, vienodais standartais tvarkomą Lietuvos integralią muziejų informacinę sistemą.

2009 m. LM ISC LIMIS, įgyvendindamas Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymą „Dėl pavedimo Lietuvos dailės muziejui vykdyti projektą „Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos LIMIS diegimas Lietuvos muziejuose [...]“, parengė ir Centrinei projektų valdymo agentūrai pateikė Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) įdiegimo Lietuvos muziejuose projektą, kurį numatyta įgyvendinti 2010 m. kovo – 2012 m. rugpjūčio mėnesiais. Per šį laikotarpį turi būti sukurta ir 19-oje Lietuvos muziejų (4 nacionaliniuose ir 15 respublikinių) įdiegta Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema (toliau – LIMIS). Antrajame projekto įgyvendinimo etape LIMIS planuojama įdiegti savivaldybių, žinybiniuose ir kituose Lietuvos muziejuose.

Investicinis projektas jau suderintas, projekto finansavimo ir administravimo sutartį LDM su Informacinės visuomenės plėtros komitetu ir Centrine projektų valdymo agentūra pasirašė ir projektą pradėjo įgyvendinti 2010 m. kovo 18 dieną. Jau parengti ir pagal galiojančius Lietuvos Respublikos teisės aktus suderinti Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos nuostatai,

patvirtinta LIMIS specifikacija, šiuo metu vykdomi pagrindiniai projekto viešieji pirkimai, rengiami Sistemai reikalingi klasifikatoriai, tezaurai, personalijų ir raktažodžių žodynai.

Igyvendinant kultūros paveldo skaitmeninimo politiką Lietuvos muziejuose, 2010 m. vasario mėnesį LDM pasirašė sutartis su Nacionaliniu M. K. Čiurlionio dailės muziejumi (Kaunas), Lietuvos jūrų muziejumi (Klaipėda), Šiaulių „Aušros“ muziejumi (Šiauliai) dėl regionų skaitmeninimo centrų įsteigimo šiuose muziejuose. 2010 m. kovo mėnesį šie centrai pradėjo veiklą, kuri apibrėžta LDM ir minėtų muziejų patvirtintuose regionų muziejų skaitmeninimo centrų nuostatuose. Šiuose centruose dirba po vieną LM ISC LIMIS darbuotoją.

LIMIS turi sudaryti galimybes ne tik automatizuoti muziejų rinkinių ir jiems priskirtų eksponatų apskaitą, ją kaupti, tvarkyti ir valdyti vadovaujantis vieningais standartais, pagal Lietuvoje kultūros ministro patvirtintą rekomenduojamų taikyti standartų sąrašą bei muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo tvarką. LIMIS paskirtis – sujungti Lietuvos muziejų domenų bazes į bendrą informacijos sistemą, užtikrinti LIMIS elektroninio katalogo palaikymą ir vystymą, priemonės Lietuvos muziejų eksponatams skaitmeninti ir visatekstems muziejų duomenų bazėms kurti, garantuoti paiešką, diferencijuota tvarka sistemos naudotojams suteikti informaciją apie Lietuvos muziejų eksponatus. Muziejai, kuriuose bus įdiegta ši sistema, turės galimybę ne tik teikti duomenis apie eksponatus į bendramuziejinę duomenų bazę, bet ir susikurti savo muziejų eksponatų elektroninius katalogus, viešas prieigas internete, formuoti virtualias parodas iš tų duomenų kurie bus sukaupti tų muziejų elektroniniuose kataloguose apie suskaitmenintus eksponatus. Jie taip pat turės galimybę, dalyvaudami kituose skaitmeninimo projektuose, savarankiškai teikti duomenis projektų partneriams apie savo muziejaus suskaitmenintus eksponatus.

Jau pradėti kurti LIMIS sistemai reikalingi klasifikatoriai, tezaurai, raktažodžių ir personalijų žodynai. Juos, bendradarbiaudami su visais Lietuvos muziejais, muziejininkų darbo grupėmis, kuria LM ISC LIMIS Metodinio skyriaus darbuotojai ir projekto „Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) diegimas Lietuvos muziejuose“ vykdymo grupės nariai – iš viso 5 specialistai. Klasifikatoriai ir tezaurai kuriami įvertinant užsienio šalyse, Lietuvos atminties institucijose sukauptą patirtį ir įvertinant Lietuvos muziejuose sukauptų kultūros paveldo objektų specifiką. Parengti klasifikatorių, tezaurų projektai persiunčiami dailės, kultūros istorijos, gamtos mokslų ir technikos, restauratorių darbo grupių nariams, muziejams. Čia jie analizuojami, papildomi, koreguojami. LM ISC LIMIS, gavęs pasiūlymus ir pastabas, jas išanalizuoja, klasifikatorius ir tezaurus pakoreguoja, dar kartą persiunčia peržiūrėti muziejams ir po papildomo koregavimo perduodami įvertinti konkrečių sričių ekspertams (mokslininkams). Klasifikatoriai

kuriami lietuvių ir anglų kalbomis, o kai kurie, atsižvelgiant į konkrečių rinkinių specifiką, papildomai dar ir lotynų bei rusų kalbomis

Šiuo metu Lietuva visus muziejus apjungiančios rinkinių automatizuotai apskaitai ir eksponatų skaitmeninimui pritaikytos sistemos dar neturi. Tuo tarpu poreikis skaitmeninti sukauptus eksponatus ir teikti visuomenei informaciją apie juos yra didelis jau ir šiandien. Įvertinęs tai, LM ISC LIMIS 2010 m. pradžioje sukūrė ir įdiegė Lietuvos muziejų virtualių parodų informacinę sistemą <http://www.muziejai.lt/emuziejai/>, kuri kiekvienam iš muziejų jau šiandien sudaro galimybę mokytis skaitmeninti sukauptus eksponatus ir skaitmeninti juos bei teikti informaciją apie šias muziejines vertybes interneto vartotojams. Bendradarbiaujant su ATHENA projektu, ši informacinė sistema pritaikyta ir duomenims per ATHENA projektą teikti į EUROPEANĄ. 2010 m. pradžioje informacinės sistemos pagalba buvo suskaitmenintu daugiau negu 500 eksponatų ir duomenys apie juos pateikti ATHENA projekto vykdytojams.

Artimiausiais metais duomenis apie Lietuvos muziejuose sukauptas vertybes į EUROPEANĄ planuojama pradėti teikti ir per nacionalinį Lietuvos kultūros paveldo portalą ePaveldas www.epaveldas.lt. Nuo 2010 m. įgyvendinamame iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansuojamame Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vykdomame projekte „Virtualios elektroninės paveldo sistemos sukūrimas“ partnerių teisėmis kartu su kitomis svarbiausiomis Lietuvos atminties institucijomis dalyvauja ir 3 muziejai – nacionalinis Lietuvos dailės muziejus, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus bei Šiaulių „Aušros“ muziejus. Dalyvavimas šiame projekte jiems taip pat sudaro galimybę prisidėti prie Lietuvos siekio šalyje sukurti ir plėtoti vientisą skaitmeninto kultūros paveldo paieškos, saugojimo ir prieigos sistemą.